

Kadın Kâhinler Sibyller

Yazı: Sevil Çonka

Bugün İtalya'nın başkenti Roma'nın 30 km. kuzeydoğusunda bulunan Tivoli kasabasına imparator Hadrian'ın sarayını gezmek için gidildiğinde akropolün yıkıntıları arasında Sibyl tapınağı olarak adlandırılan dikdörtgen planlı bir yapıya rastlanılır. MÖ. 2. yüzyıla tarihlenen tapı

nak Aniene şelalelerinin eskiden akmış olduğu yamacın tepesinde Vesta tapınağının yanında yer almaktadır.

Roma şehrinin koruyucu tanrıçası Vesta ile aynı yerde bulunan bu kutsal yapının adandığı Sibyl kimi simgelemektedir? Sibyl isimi ve betimlemelerine Roma'da Papalık

Dikdörtgen Planlı Sibyl Tapınağı Tivoli Roma

Üstte: Vatikan, Sistine Şapeli Delphi'li Sibyl
Sol: Siena, Duomo Phrygia'lı Sibyl

sarayı içinde bulunan Sistine Şapeli'nin tavanında yer alan Eski Ahit sahnelerinde de rastlanılmaktadır. 15. yüzyılın dahi sanatçılarından Michelangelo Papa IV. Sixtus için yaptırılan şapelin tavanına İsa Peygamberin gelişini temsil eden 12 peygamber resmetmiştir ve bunlardan beş tanesi Sibyl olarak çağrılan beş kadın kâhindir. Sistine şapelinin yanı sıra Sibyllerin görüldüğü önemli yapılardan bir diğeri ise Siena'da bulunan Duomo katedralinin mozaik döşenmiş zeminidir. Peki, Rönesans çağında Michelangelo ve onun gibi diğer hümanist sanatçıların resim ve heykellerini yaparak tarih sahnesine tekrar çıkarttıkları bu kadın kâhinler gerçekte kimlerdi?

Romalı yazar Plutarch'a göre Sibyl isminden ilk defa MÖ. 6. yüzyılda Efes'te yaşamış olan filozof Herakleitos bahsetmiştir. Herakleitos Sibyllerin ilahi ilhama sahip olduklarını ve anlattıkları kehanetlerin bin yıla ulaştığından söz etmektedir. Lidya'lı gezgin ve coğrafyacı Pausanias'a göre ise Sibyl kehanette bulunan ilk kadındır. Kitabında

Delphi'li Sibyl'dan söz eden gezgin, Sibyl'ın yerin üzerinde yükselen bir kayanın üzerinde ayakta durarak ilahiler söylediğinden bahseder. Aslında Sibyl (sibylla) ismi kendi kişiliğinden daha çok bir kahinler grubunu nitelemektedir ve eski çağ yazarları onları yaşadıkları yerlerin isimleriyle bireyleştirerek ayırt etmektedirler. Örneğin, erken Hristiyanlık döneminin düşünürlerinden ve söylevcilerinden biri olan Lactanius (MS. 3. yüzyıl) on Sibyl ismi olduğundan söz eder ve bu kadın kahinleri yaşadıkları yerlere göre Pers, Libya, Delphi, Kimmer, Erythrae (Çeşme-Ildırı), Sisam, Cumae, Hellespont, Phryg ve Tiburtine'li (Tivoli) olarak adlandırır. Öte yandan Sibyl isminin köken anlamı henüz tam olarak bilinmese de kelimenin Phryg Ana Tanrıçası Kybele ile olan benzerliği dikkat çekicidir. MÖ. 2. yüzyılda yaşamış olan İskenderiye'li Klement'e göre Sibyl Phrygia'da Artemis olarak çağrılmakta ve kehanetlerini Ankara'da (Ancyra) vermektedir. Sibyl isminin tanrıça ismiyle ilişkilendirilmesi Pausanias'ın kitabında da yer alır. Ona göre Hellespont'lu Sibyl'e tanrıça Hera'yı seven anlamına gelen Heraphila ismi verilmiştir. Buradan yola çıkılarak Sibyl isminin tanrıçaların özelliklerinden biri olan kehanette bulunma niteliğine verilen bir kişileştirme kavramı olduğu söylenebilir. Neticede eski çağ insanı doğayı insan biçimci bir yaklaşımla açıklamaya çalışarak yaratan kavramını kadın tanrıça imgesiyle görünür kılmak istemiştir. Bu yüzden dişil enerjinin sağladığı öngörü, sezgi ve ilham yoluyla kehanetlerde bulunan Sibyllerin hem kadınları hem de yaratma özelliğinden dolayı tanrıçaları simgeledikleri söylenebilir.

Yazılı belgelere ve arkeolojik buluntulara göre sanki daha çok Hellenistik-Roma döneminde ve Rönesans çağında yaşamış olduğu zannedilen bu kadın kâhinlere aslında ilk çağlardan itibaren rastlanılmaktadır. Farklı dönemlerde farklı isimlerle çağrılmış olan bu kadınların ortak özelliği toprağı dolayısıyla bitkileri bilmeleri, onların büyümesine, azalmasına veya yok olmasına neden olan gökyüzü olaylarını tanımalarıdır. Özellikle eski Mısır ve Yakın Doğu kültürlerinde inanç sistemlerinin organize olmasından ve şehir devletlerinin kurulmasından sonra kehanette bulunma tapınak sistemleri içinde kurumsallaştı. Astronomi ve astroloji çalışmaları büyük önem kazandı ve gelecek ile ilgili olaylar hakkında önceden bilgi vermek yasal bir eylem olarak kabul edildi. Böylece önce yerel ritüellerle başlayan kehanette bulunma daha sonra politik ve dinsel bir dil de kazanmış oldu. Yıldız haritalarına göre belirlenmiş olan özel günlerde kraliyet ailesi üyeleri ve toplumun ileri gelenleri kahinlere ritüel ve şenlikler sırasında danışmaktaydı. Halk ise şenlik ve ritüeller sırasında yapılan geçit törenlerinde önlerinden geçen tanrı ve tanrıça imgelerine cevabı evet veya hayır olan sorular sormakta, imgeleri taşıyanlar da danışılan sorulara cevap vermekteydiler. Aynı şekilde Ata kültü için düzenlenen ritüellerde de ölen kişi ile iletişime geçilerek kehanette bulunulmaktaydı. Eski Mısır ve Yakın Doğu kültürlerinden ele geçen yazılı belgelerde kadın kahinlerden peygamber veya rahibe

Phrygia Vadisi

olarak bahsedildiği, erkek kahin ve rahiplerle eşit tutuldukları görülmektedir. Bu kadınların isimleri İnanna, Hathor, Hebat, Kybele veya Gaia olan tanrıçalara hizmet ettiği ve dolayısıyla onların verdiği esinlemeyle de kehanette

bulundukları düşünülürdü. Anadolu ve Kıta Yunanistan'da MÖ. 8. yüzyıldan sonra ortaya çıkmaya başlamış bilicilik ve kehanet merkezleri ise kahin tanrı Apollo'nun kutsal tapınağının çevresinde yeniden şekillenecektir. Şehir tapınaklarının dışında ise kehanetlerin gerçekleştirildiği yerler ana tanrıça kültünün bulunduğu dağlık, ormanlık ve kayalık alanlarda devam edecektir. Bu yerlerde Doğa ile iç içe yaşayan kadın kahinler belki de eski çağın özgür, şifa veren, saygı duyulan, öncü bilge kadınları Sibyllerdir.

Bugün Anadolu'da Phrygia vadisi olarak bilinen su kaynaklarının bulunduğu dağlık alanda tüf kayalara oyulmuş oldukça büyük bir yerleşim alanı bulunmaktadır. Burada Ana Tanrıça Kybele'ye tapınmak için kayaya oyularak yapılmış olan açık hava tapınakları bulunmaktadır. İlk önce mağara olarak oyulan daha sonra şekillendirilen bu yapılarda bulunan odalar, nişler, çukurlar, yer

Kaya tapınakları ve mezarlar

vam etmesi aslında İnsanın içinde bulunduğu Doğa ve dolayısıyla Doğa'nın içinde bulunduğu Kozmos ile Bir olmak istemesinden başka bir şey değildir. Bu duygu benzer bir şekilde sema eden Mevlevi dervişlerinde de görülmektedir.

Peki Rönesans çağında betimlenen Sibyllerin ellerinde tuttıkları kitaplar neyi simgelemektedir? Araştırmacılar Sibyl kehanetlerinin yazılı olduğu orijinal kitapların günümüze kadar kalmadığını düşünmektedirler. Bilinen en eski Sibylline kitapları ise önce Musevi daha sonra da Hristiyan din adamları tarafından tek tanrılı dinlere inandıran halkı ikna edebilmek için tekrar oluşturdukları belgelerdir. Böylece Roma Kilisesi Sibylline kitaplarının İsa Peygamberin gelişinden yani Mesih kehanetinden bahsettiğini göstermek istemiştir. Aslında Sibyllerin Hristiyanlık öncesinde de Roma tarihinde ve geleneklerinde çok önemli bir yerleri vardır. Eski Çağ yazarları Delphi'li Sibyl'ın Roma Cumhuriyeti'nin Hannibal saldırılarından kurtulabilmesi için Roma'ya Ana Tanrıça Kybele'yi simgeleyen siyah taşın getirilmesi kehanetinde bulunur. Böylece MÖ. 204 yılında Pessinus'ta bulunan Kybele tapınağından tanrıçanın anikonik simgesi olan siyah meteorite taş Roma'ya getirilerek Palatine tepesinde kurulan Kybele tapınağına yerleştirilir.

Buradan Eski Çağ'da erkeklerle eşit haklara sahip olmayan ve bir eşya olarak görülen kadınların arasından kendi tanrıçasal özelliklerini keşfederek bilge olarak yükselen kadınların toplumların kaderini nasıl olumlu yönde etkiledikleri ortaya çıkmaktadır. Düşüncelerini, sezgilerini, bilgilerini ilahi adaletin, düzenin ve dengenin kurulması için harcayan bu öncü kadınların Sibyllerin bugün de seslerini ve şarkılarını kadın erkek herkese duyurmaları umuduyla....

altı geçitleri kehanet ritüelleriyle ilişkilendirilmektedir. "Hep beraber gelin, Kybele'nin Phrygia'da ki evinin yolunu tanrıçanın ormanlarında birbirine çarpan zillerin sesini, teflerin tınlamasını, Phrygia'lı flütçülerin kamışlarına üfledikleri derin nefesleri ve sarmaşık taçlı kadınların başlarını çalgınca sallamalarını izleyerek bulun"

Belki de Romalı şair Katallus Phrygia'dan bahsettiği şiirinde Sibyllerin de katıldığı şenlik ve ritüellerden bahsetmektedir. Açık havada gerçekleşen müzik, dans, tütsü, çeşitli yiyecek ve içeceklerin eşlik ettiği şenliklerde transa geçen kahinler duyu ötesi algılarını geliştirebiliyorlardı. Arkeolojik kazılarda bulunan Ana Tanrıça Kybele heykellerinde tanrıçanın elinde tuttuğu tef Sibyllerin tef çalarak dans ettiklerine dair bir işaret olabilir. Günümüzde bu dans ve müzik ritüellerinin halen Şamanlar tarafından translar gerçekleştirmek için uygulandığı bilinmektedir. Bu iç içe geçmiş olan inanç ve davranışların zaman kavramı olmaksızın eski çağlardan itibaren yaratılmaya de-

Sol üst resim: Kybele
Alttaki resim: Sibyl

Libya'lı Sibyl

**"Böyle bir dereceye kadar değişeceğim ki hiç
kimse beni tanıyamayacak; ancak Kader tanrıçaları
beni terk edinceye kadar sesim yüzünden
tanınacağım " Propertius**